PENTRU O MAI BUNĂ ÎNȚELEGERE A UNEI PERIOADE ÎNCĂ PUȚIN CUNOSCUTE DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A SPAȚIULUI PRUTO-NISTREAN

FOR A BETTER UNDERSTANDING OF A STILL LITTLE-KNOWN PERIOD IN THE CONTEMPORARY HISTORY OF THE PRUTO-NISTRIAN AREA

Nicolae ENCIU, ORCID: 0000-0002-8213-5157
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

CZU: 94(478)"1918/1940" e-mail:

Prezentul studiu constituie o încercare de generalizare a evoluției societății și economiei basarabene în anii 1918-1940, constatându-se că după realizarea idealului unirii Basarabiei cu România din 1918, problemele economice și sociale s-au plasat în prim-planul preocupărilor tuturor guvernelor României interbelice. În contextul eforturilor depuse, economia Basarabiei a parcurs o dificilă cale de refacere și de adaptare la noul cadru al economiei românești, trecând și printr-o severă criză din 1929-1933, pentru ca din anii '30 să ateste progrese notabile în toate domeniile de activitate. Datorită mai ales amplei reforme agrare din 1918-1924, a fost modernizată în spiritul vremii nu numai producția agricolă, ci și industria basarabeană, au fost esențial îmbunătățite căile de comunicații din Basarabia, apar noi mijloace de transport etc., cu repercusiuni directe și benefice asupra standardului de viață al populației.

***Cuvinte-cheie**: Basarabia interbelică, reforma agrară, evoluție economică, industrie, standard de viață.*

The present study is an attempt to generalize the evolution of Bessarabian society and economy in 1918-1940, noting that after the achievement of the ideal of the union of Bessarabia with Romania in 1918, economic and social problems were placed in the foreground of the concerns of all governments of interwar Romania. In the context of these efforts, the economy of Bessarabia underwent a difficult process of recovery and adaptation to the new framework of the Romanian economy, including a severe crisis in 1929-1933, before showing notable progress in all areas of activity in the 1930s. Thanks in particular to the wide-ranging agrarian reform of 1918-1924, not only agricultural production but also Basarabian industry was modernized in the spirit of the times, the communication routes in Basarabia were substantially improved, new means of transport appeared, etc., with direct and beneficial repercussions on the standard of living of the population.

***Keywords:** interwar Bessarabia, agrarian reform, economic development, industry, standard of living.*

Motto:

„Prin alipirea la Patria mamă a unor țări cu o dezvoltare economică mai înaintată – Transilvania și în parte Bucovina – sau cu un teren extrem de fertil posedând materii prime în abundență pentru dezvoltarea unor

anumite industrii – Basarabia, - economia națională a României întregite întrunește toate condițiunile necesare ca grație unei politici economice și financiare bine chibzuite să poată ajunge la cea mai frumoasă dezvoltare economică”.

Dr. Corneliu Antonescu, Rolul băncilor în dezvoltarea economiei naționale basarabene (1922)

Declanșat ca urmare a gestului necugetat al unui grup de tineri studenți naționaliști sârbi de a-l asasina la Sarajevo, la 28 iunie 1914, pe principele moștenitor al Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand, și pe soția sa, ducesa de Hohenberg, incidentul în cauză a aruncat în scurt timp nu numai Europa, ci și întreaga lume într-o conflagrație militară de proporții nemaiîntâlnite, cu tactici și strategii militare noi și sofisticate, cu arme până atunci nefolosite pentru apărarea unor interese politice, militare, economice și coloniale.

Primul Război Mondial (1914-1918) a adus o ruptură hotărâtă cu vechea ordine mondială, ducând la prăbușirea absolutismului monarhic în Europa. La finele conflagrației, imperiile multinaționale din Europa – austro-ungar, țarist, german și otoman – s-au prăbușit, făcând locul unei hărți profund modificate a Europei, aceea a statelor naționale care au sperat că se va ține seama, de acum înainte, și de interesele lor [1].

În același timp, războiul mondial și pacea care i-a urmat au determinat și consecințe greu de prevăzut în plan economic și financiar, procesele respective punând în fața popoarelor probleme de o cu totul altă natură de până atunci, mai cu seamă că Europa pierduse din monopolul economic ce l-a avut asupra lumii întregi, iar multe din noile state s-au transformat din clienți în concurenți [2]. În special, bulversările financiare din anii războiului vor conduce la o inversare a pozițiilor antebelice. Europa, până atunci bancherul lumii, se vede după război obligată să se împrumute din exterior. În schimb Statele Unite ale Americii, rambursându-și datoriile față de Europa, a ajuns să dețină jumătate din stocurile mondiale de aur, devenind principalul său creditor, împrumutându-i 10 miliarde de dolari. Mai mult ca atât, o vor înlocui în rolul de bancher mondial, împrumutând noile țări independente care doreau să se dezvolte și care, în trecut, apelau la europeni [3].

Pentru România, Primul Război Mondial a adus trei mari schimbări fundamentale (R.W. Seton Watson): unitatea națională, reforma agrară și sufragiul universal, - toate înscriindu-se pe traseul modernității și al modernizării. „Dintre acestea, prima a ridicat România de la o putere mică la una de rangul al doilea în Europa, urmând imediat după Polonia și Italia; a doua, satisfăcând foamea de pământ a țăranilor, a înlăturat orice pericol al unei revoluții de jos și a imunizat România contra bolșevismului, cu toată apropierea ei de Rusia; a treia a înzestrat națiunea cu mijloacele unei autoexprimări democratice” [4], legiferându-se dreptul de vot universal, direct, secret și obligatoriu.

La fel ca și celorlalte state din Centrul și Sud-Estul Europei, primii ani postbelici au adus României o serie de probleme deosebit de grave. Marile distrugeri provocate

de războiul mondial și de consecințele ocupației străine au făcut ca în 1919, întreaga producție a României să nu depășească circa 20-25 % din nivelul antebelic. De altfel, pagubele provocate României de ocupația străină în anii Primului Război Mondial, estimate și confirmate de Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920, se ridicau la fabuloasa sumă de peste 72 mlrd. lei aur, la care se adăuga pierderea tezaurului național, ca și cei peste 800.000 de morți, răniți și dispăruți [5].

În același timp, unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Banatului cu România, în 1918, a generat și probleme noi, între care integrarea provinciilor unite în cadrul statului național unitar, elaborarea unui ansamblu legislativ – în primul rând, a unei noi Constituții, - care să asigure dezvoltarea statului, refacerea și modernizarea economiei naționale, dezvoltarea învățământului și a culturii în pas cu procesele generale înregistrate pe plan european, stabilirea unor raporturi echitabile între populația majoritară și minoritățile etnice etc. [6].

Cert este că, începând din 1918 și pe parcursul următoarelor două decenii interbelice, România Întregită a intrat într-o nouă etapă istorică de dezvoltare, anii 1918-1940 însemnând un drum ascendent al societății românești, statul național unitar român înregistrând progrese esențiale incontestabile în efortul de modernizare politică, economico-socială și culturală, cu efecte benefice în toate provinciile sale istorice. Reformele din primul deceniu interbelic, în special, au schimbat în mod radical vechile structuri sociale, economice și politice, dând naștere unei noi Românii, foarte diferite de cea de până la 1918. Așa cum pe bună dreptate afirmă istoricul Ioan Scurtu, anii 1918-1940 au reprezentat, în esență, o perioadă fastă în istoria poporului român, un reper pentru generațiile următoare, expresia acelei evoluții pozitive fiind inclusiv dezvoltarea învățământului, științei și culturii [7].

O opinie identică împărtășea și prof. Ion Agrigoroaiei, afirmând că, în special în domeniul spiritului creator, sincronismul culturii românești cu cea europeană a fost o realitate incontestabilă: „oameni de știință și cultură s-au impus ca personalități de prim rang în plan european și chiar universal, creațiile lor primind o largă recunoaștere internațională”, astfel încât, dincolo de avatarurile unei societăți cu numeroase structuri învechite, la nivelul elitelor România Întregită s-a înscris în rândul statelor dezvoltate ale continentului european [8]. Însă chiar și în plan propriu-zis economic, o comparație nu numai cu țările dezvoltate, ci și cu celelalte țări din Europa și din lume, plasează ferm România interbelică în rândul țărilor cu dezvoltare economică medie [9].

În sfârșit, nu însă și în ultimul rând, trebuie să se accepte justețea opiniei, potrivit căreia prezentarea perioadei dintre cele două războaie mondiale drept „vârsta de aur” a istoriei românilor nu poate fi decât una inevitabil relativă și însoțită neapărat de o serie de limitări. Chiar dacă în comparație cu toate epocile anterioare, dar și cu anii regimului comunist, perioada interbelică apare – și nu doar sentimental, ci și obiectiv – drept cea mai înfloritoare, mai echilibrată și mai democratică, valorizarea perioadei dintre cele două războaie mondiale va rămâne întotdeauna relativă, iar istoricii au obligația profesională de a trata cele două decenii de atunci cu realism și precauție. Așa cum pe bună dreptate

afirmă acad. Ioan Aurel-Pop, „nu au dreptate nici aceia care ridică în slăvi necritic epoca și mai ales cei care așteaptă o (imposibilă) revenire la ea, dar nici cei care aplică perioadei respective critici excesiv de severe” [10].

Așa cum s-a observat deja, și cu justificat temei, expresia de „perioadă interbelică”, intrată în limbajul specialiștilor, ca și în cel uzual, nu trebuie privită în sens strict cronologic, ci prin locul ei în evoluția societății românești, prin trăsăturile și tendințele care o caracterizează [11].

Totodată, dacă începutul perioadei interbelice este marcat de actele de unire din cursul anului 1918, încheierea perioadei este mai greu de fixat printr-o dată exactă, pentru toate domeniile de activitate. Astfel, pentru viața economică, momentul de vârf îl reprezintă anul 1938, pentru viața politică, luna februarie a anului 1938 reprezintă un moment decisiv, iar pentru politica externă, notele ultimative sovietice din 26-28 iunie 1940. Cât privește cultura, viața spirituală în ansamblu, nu ne putem limita la anii 1938 sau 1940, ci trebuie să includem atât anii 1940-1944, cât și anumite realizări din anii imediat următori, rezultate ale acumulărilor și frământărilor anterioare [12].

Bunăoară, una din cele mai reușite sinteze de „Istorie a Basarabiei” în 3 volume, elaborată de marele istoric medievist și modernist, excelent publicist și talentat profesor universitar, Alexandru V. Boldur, a fost editată între 1937 și 1943 [13], la fel cum una din cele mai reușite și profunde teze de doctorat privind problema Basarabiei în lumina principiilor și actelor juridice internaționale, a fost susținută către finele celui de Al Doilea Război Mondial [14].

În altă ordine de idei, chiar dacă formula „perioada dintre cele două războaie mondiale” sau cea de „perioada interbelică” au devenit aproape un clișeu, desemnându-se, în mod obișnuit, o perioadă unitară și nediferențiată, în realitate, sintagmele respective nu acoperă, în nici un caz, o perioadă istorică omogenă, unitară și compactă, existând o indiscutabilă posibilitate și necesitate de secționare a acesteia în subetape, cu particularități distinctive. Așa cum afirma și istoricul Zigu Ornea, perioada dintre cele două războaie mondiale („perioada interbelică”) a fost, într-adevăr, bogată în roade ieșite din comun în aproape toate compartimentele: „În urma împlinirii dezideratului multisecular al întregirii țării în hotarele ei istorice și a înfăptuirii celor două mari reforme socio-politice de extraordinară importanță (universalizarea dreptului la vot și reforma agrară), structurile românești cunosc o eflorescență spectaculoasă, cu mari modificări și înnoiri. Întrebarea e dacă acest spațiu temporal e un bloc unitar și compact, cu o istorie imperceptibilă. Întrebarea e retorică. Examinându-i atent fizionomia, constatăm realitatea istoricității ei. Ba chiar, secționând-o, avem surpriza să descoperim că, în diagrama devenirii, între cele două decenii primul deține ponderea cea mai mare, îndeplinind funcțiuni hotărâtoare. A fost un deceniu cu adevărat de răscruce, când vechile stări de fapt au cedat, rapid, locul celor noi. Și în toate planurile” [15]. Din orice perspectivă am contempla tabloul perioadei interbelice, conchide numitul autor, avem de constatat că greutatea apasă pe acest de al treilea deceniu, - care a durat, de fapt, 12 ani, pentru că începe în 1918 și sfârșește în 1930. „În mai toate compartimentele, «jocurile au fost făcute» în anii ’20. În deceniul

următor s-au precizat intenționalități evidențiate mai înainte, s-au modificat accentele. Dar harta a rămas, în datele ei caracteristice, aceea fixată după răsturnările din deceniul al treilea" [16].

Pornind de la cele expuse, procesele derulate atât în cadrul vieții social-politice, cât și în cel al vieții social-economice și culturale necesită a fi examinate prin prisma particularităților specifice celor trei etape de bază, derulate în perioada dintre cele două războaie mondiale. Cheia înțelegerii întregii perioade interbelice este oferită de disputa dintre tradiționalism / tradiționaliști sau forțele care doreau menținerea vechilor stări de fapt într-un deceniu sau altul, și modernitate / moderniști, - respectiv, forțele ce aspirau spre înnoirea structurilor existente.

În planul vieții social-politice mai ales, dar și în cel al vieții social-economice și culturale, prima etapă din cadrul perioadei interbelice (martie-noiembrie 1918 – iunie 1930) atestă nu numai împlinirea marilor înfăptuiri și reforme amintite, dar și, în doar câțiva ani, o modificare radicală a scenei politice. Dispare, practic, definitiv, Partidul Conservator, până atunci cel de-al doilea mare partid din Vechiul Regat, care alterna la guvernare cu Partidul Liberal [17], și apar noi formațiuni politice: averescanii, țărăniștii, naționalii transilvăneni (care în 1926 vor fuziona cu partidul lui Ion Mihalache). Nu numai partidele politice erau noi, dar și fruntașii vieții politice erau alții. În viața politică a României se afirmă inclusiv o seamă de personalități din Basarabia – C. Stere, Pan Halippa, Ion Inculeț ș.a. Și doar Partidul Național-Liberal a rămas puternic și atotstăpânitor inclusiv după 1918, cu dinastia brătienilor și anturajul ei, până când în noiembrie 1928, vor fi nevoiți să cedeze puterea național-țărăniștilor [18].

În planul vieții social-economice, în particular, refacerea se încheie în linii generale în anul 1923, după care urmează o evoluție ascendentă. Către 1929, - anul declanșării crizei economice mondiale, - producția industrială a României era de 2,3 ori mai mare decât în 1913. Reformele din anii imediat postbelici au schimbat în chip radical vechile structuri sociale și politice, dând naștere, din punct de vedere instituțional, unei Noi Românii, total diferite de Vechiul Regat antebelic. Reforma agrară din 1918-1921, în special, - cea mai profundă reformă înfăptuită în Centrul și Sud-Estul Europei după Primul Război Mondial [19], - a contribuit în mod esențial la consolidarea statului național unitar român, realizându-se unul dintre punctele fundamentale cuprinse în rezoluțiile de Unire din 1918. Astfel, din cele 9.242.930 ha, cât reprezenta suprafața moșiilor de peste 100 ha în 1919, au fost expropriate 6.313.480 ha, adică peste 66 %. În consecința lichidării proprietății latifundiare și a transformării României într-o țară de mici proprietari, s-a produs o evidentă ameliorare a întregii vieți economice, sociale și politice, s-a realizat un nou echilibru în distribuția proprietății agrare pe întreg teritoriul României, iar producția agricolă în 1929 a fost cu 140 % mai mare decât în 1922.

În cadrul aceleiași etape (1918-1930), a fost refăcută rețeaua feroviară iar căile ferate au trecut în patrimoniul statului român. Au fost retrase din circulație rublele, coroanele și leii emiși în anii ocupației germane, realizându-se unificarea monetară (august 1920). În 1921 a fost întocmit primul buget al României Întregite, care în anii

următori, după echilibrarea balanței comerciale, a înregistrat excedente considerabile.

Înainte însă ca traumele Primului Război Mondial să fi fost pe deplin cicatrizate, dezvoltarea economică a României a fost puternic afectată de criza economică mondială din anii 1929-1933, cu repercusiuni grave asupra tuturor ramurilor economiei naționale. Fiind o țară puternic ancorată în economia europeană și în cea mondială, România interbelică nu putea, în mod evident, evita efectele depresiunii economice începute în SUA în octombrie 1929 („joia neagră”), care acționa pretutindeni cu „forța devastatoare a unei tornade”, provocând scăderea volumului producției, șomaj în creștere, foamete și mișcări sociale contestatare [20].

Sub presiunea controlului exercitat asupra finanțelor românești de către marea finanță internațională, Banca Națională a României a redus, mai întâi, apoi a suprimat definitiv portofoliul agricol, măsură aplicată în anii 1928 și 1929. Peste un an s-au înregistrat și rezultatele dezastruoase, economia României trecând, în anii 1930-1931, prin cumplitele momente de groază ale crahurilor marilor bănci, după ce lipsa de credit pentru agricultură ruinase și agricultura, și micile bănci țărănești, îndepărtate de la scontul Băncii Naționale [21].

Prăbușirea prețurilor la produsele agricole – deci a veniturilor ce constituiau una din principalele puteri de cumpărare, respectiv debușeuri ale bunurilor industriale – este reflectată de diminuarea valorii producției agro-alimentare și forestiere, care se cifrează în 1932 la numai 94,2 miliarde lei față de 175,6 miliarde lei în 1929, corespunzând astfel unei reduceri de 46 % - superioară deci celei înregistrate în industrie. În consecință, venitul național al României scade de la 195,9 miliarde lei în 1929 la 103,5 miliarde lei în 1932 [22], ceea ce corespundea unei reduceri de 48 %.

În aceste condiții, - agravate de instabilitatea guvernamentală, împrumuturi externe oneroase, coroborate cu controlul experților străini ale căror imixtiuni în treburile interne ale statului au stârnit valul de proteste ale celor care apărau demnitatea națională, „curbele de sacrificiu” etc., - nu este de mirare că deficitele bugetare, respectiv diferențele negative dintre încasările și plățile bugetare ale Statului au ajuns la 17 miliarde lei în 1931 și la 2,4 miliarde lei în exercițiul anului 1933-1934 [23].

La 8 iunie 1930, odată cu revenirea în România și proclamarea sa în calitate de rege Carol al II-lea, este inaugurată o nouă etapă în evoluția României interbelice, în cadrul căreia, menținându-se în continuare prevederile Constituției din 29 martie 1923 și elementele de bază ale modelului democrației liberale, veleitățile prim-ministeriale ale ultimului reprezentant al dinastiei Brătianu vor fi anihilate în mod definitiv, regele mizând tot mai mult pe un rol autoritar în cadrul statului și în detrimentul partidelor politice. În cadrul aceleiași perioade (8 iunie 1930 – 10 februarie 1938), ideologia dreptei reprezentată de Liga Apărării Național-Creștine a prof. A.C. Cuza, și-a precizat în mod definitiv poziția, renunțând la ambiguitățile din anii precedenți [24], astfel încât apele se despart definitiv, separând orientările ideologice pe poziții ireconciliabile.

În plan economic, pentru redresarea situației s-a recurs la masive împrumuturi externe, contractate în condiții dezavantajoase, cu concesionări de bunuri naționale marilor monopoluri internaționale, reușindu-se, cu toate acestea, depășirea consecințelor crizei economice și asigurarea unei noi evoluții ascendente, a unor schimbări calitative semnificative în unele domenii de activitate [25]. Către sfârșitul anilor '30, România ajunge să dețină primul loc în Europa și locul șase din lume la producția de petrol (nivelul maxim de extracție fiind de 8,7 mln. tone în 1936); locul al doilea în Europa la extracția de aur (5.355 kg în 1937), după Suedia; același loc (după URSS) la extracția de gaze (256.491.042 m^3 în 1937). România dispunea de o industrie petrolieră la nivel mondial, în ceea ce privește extracția, prelucrarea, transportul; în rafinăriile din țară se prelucra 95 % din țițeiul extras. România interbelică producea negru de fum, cauciuc sintetic, precum și opt tipuri de locomotive, vagoane de toate categoriile (călători, mărfuri, cisterne), autobuze, motoare electrice, aparate de radio, cazane cu aburi de variate tipuri, elice și piese speciale pentru construcții navale, instalații petroliere la nivelul tehnicii mondiale [26].

În fine, începând cu 10 februarie 1938, odată cu lovitura de stat a regelui Carol al II-lea, care a pretins rolul de „salvator" al națiunii, ajunsă în pragul destrămării ca urmare a luptelor dintre partidele politice, este inaugurată cea de a treia și ultima etapă a perioadei interbelice (10 februarie 1938 – 6 septembrie 1940), încheiată la 6 septembrie 1940 prin abdicarea lui Carol al II-lea în favoarea fiului său Mihai, în vârstă de aproape 19 ani, și instituirea regimului autoritar al mareșalului Ion Antonescu [27].

Personalitate destul de pitorească în peisajul politic interbelic românesc, charismatică și în același timp, extrem de controversată, protagonist al unui șir întreg de scandaluri dureroase, Carol al II-lea a avut, indiscutabil, o altă reprezentare despre putere decât cea obișnuită, renunțând de patru ori la tronul României pentru ca, ajuns la putere, să exercite toate prerogativele regale într-un stil autoritar și în disprețul democrației, aproape prin lovituri de stat. A moștenit o țară ajunsă în hotarele ei firești, edificată de antecesori pe care, la finele domniei, a lăsat-o ciuntită, fără să poarte nici o luptă, fiind, de altfel, singurul suveran român care nu a dus nici un război [28].

Instituită în condițiile în care la orizont se prefigurau tot mai clar perspectivele unei noi conflagrații militare de proporții, dictatura regelui Carol al II-lea a adus cu sine și imperativul ca „toți factorii care constituie economia națională, trebuiesc stimulați și dirijați către unicul țel al economiei de război". „Aceasta este porunca ceasului de față", - subliniau D. Popescu și V. Mihuț. – Mâine când va fi altfel, vom reveni la ceea ce a fost sau ne vom adapta la ceea ce va fi atunci. Astăzi, însă, economia de război nu face altceva decât să cheme toate forțele economice ale țării la realitățile clipei pe care o trăim și să înalțe potențialul economic al nației la un grad cât mai înalt" [29]. Pentru realizarea noilor comandamente ale economiei de război, erau binevenite și noi procedee, preluate din domeniul militar, considerându-se că „spionajul poate ridica o țară în fruntea altor țări, mult mai muncitoare" [30].

Dictatura regală, așa cum pe bună dreptate afirmă istoricul Ovidiu Pecican într-un recent volum privind istoria și istoriografia României interbelice, a marcat în plan

politic renunțarea la democrație, la sistemul pluripartidist, la deplinătatea libertăților și drepturilor cetățenești, inaugurând sistemul puterii discreționare a unuia singur, înlocuind sistemul de partide cu o singură formațiune-marionetă și inaugurând recursul la crima politică din inițiativa celei mai înalte oficialități, regele însuși [31]. Paradoxul acelei situații, conform aceluiași istoric, constă în faptul că, în loc ca autoritarismul să fi adus măcar beneficiul unui control statal mai riguros asupra derapajelor de la legalitate, corupția s-a extins și s-a cvasi-oficializat, grație rapacității lui Carol al II-lea și sistemului de distribuire a grațiilor regale pe care l-a creat [32].

Din punct de vedere economic, etapa cuprinsă între instaurarea dictaturii regelui Carol al II-lea și notele ultimative sovietice din iunie 1940, a fost marcată de adoptarea unei controversate reforme administrative, care nu a reușit să-și probeze nici necesitatea și nici eficiența, dat fiind timpul extrem de scurt în care s-a implementat (14 august 1938 – iunie 1940). Conform prevederilor acelei legi, în locul împărțirii teritoriului României pe cele 9 provincii istorice (Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat și Crișana-Maramureș) a fost instituită împărțirea acestuia în 10 noi ținuturi: Olt, Bucegi, Marea, Dunărea de Jos, Nistru, Prut, Suceava, Mureș, Someș, Timiș [33].

Așa cum menționa unul din adepții și promotorii respectivei reforme, Ovidiu Al. Vlădescu, considerentele de natură economică în favoarea instituirii ținuturilor în calitate de noi unități administrative, erau următoarele: o capacitate mult mai mare, pentru fiecare din noile ținuturi, de control bugetar sau de reconstrucție a țării; o mai bună difuzare a activității economice, concentrată până atunci preponderent în capitala României; s-au avut în vedere inclusiv curentele economice reale, anumite împrejurări speciale determinând fluxuri precise de schimb de la un ținut la altul; o grupare mai organică între județe din punctul de vedere al activității și omogenizării intereselor economice [34]. În opinia aceluiași autor, noua împărțire administrativă corespundea întru totul „scopurilor descentralizării administrative” și nu rămânea decât ca „mijloacele și condițiile care au ajutat la dezvoltarea Bucureștiului să poată trece de acum înainte de partea orașelor reședințe de ținuturi” [35].

La modul general, evoluția social-economică a României Întregite, inclusiv a Basarabiei, a fost facilitată și favorizată de faptul că din 1918 și până în februarie 1938, în statul național unitar român a funcționat un regim democratic de factură liberală europeană [36], chiar dacă în special după 1933 criticile la adresa acestuia s-au întețit, organizațiile extremiste câștigând tot mai mult teren, în condițiile unei toleranțe tot mai evidente din partea guvernelor. Încercarea unor oameni politici ai vremii, inclusiv a regelui Carol al II-lea, de a folosi Garda de Fier ca masă de manevră s-a dovedit dăunătoare, slăbind capacitatea de rezistență a democrației românești.

Este de remarcat, totodată, că în timp ce în 1919 în covârșitoarea majoritate a statelor europene (28) funcționau regimuri democratice de diferite nuanțe, evoluțiile produse pe parcursul a două decenii interbelice au făcut ca în 1940 numai în patru state democrația să supraviețuiască, în timp ce în 12 existau regimuri dictatoriale, iar 14 erau

ocupate de țările totalitare (Germania, Uniunea Sovietică, Italia, Ungaria). Fiind o parte integrantă a spațiului european de cultură și civilizație, România interbelică a cunoscut un regim politic similar celui înregistrat în majoritatea statelor continentului [37], evoluția acestuia fiind influențată decisiv de deteriorarea vieții politice europene din anii '30, de declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial și, nu în ultimul rând, de succesele obținute de cele două mari puteri totalitare – Germania lui Hitler și Uniunea Sovietică a lui Stalin.

Referințe:

1. Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918), Editura Corint Educațional, București, 2014, p. 5-6.
2. I. Saizu, Al. Tacu, Europa economică interbelică, Institutul European, Iași, 1997, p. 5-6.
3. Pierre Milza, Serge Berstein, Istoria secolului XX. Vol. 1: Sfârșitul „lumii europene" (1900-1945). Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, București, 1998, p. 106.
4. Cf. Ioan Lupaș, Istoria Unirii românilor. Ed. a II-a. Cuvânt înainte: Ioan Scurtu, Editura Scripta, București, 1993, p. 281.
5. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, România după Marea Unire. Vol. II. Partea I. 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. V-VI.
6. Istoria românilor. Vol. VIII: România Întregită (1918-1940). Coord.: Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. IX.
7. Ibidem, p. X.
8. Ion Agrigoroaiei (coord.), Ovidiu Buruiană, Gheorghe Iacob, Cătălin Turliuc, România interbelică în paradigmă europeană. Studii, Editura Universității „Al. I. Cuza", Iași, 2005, p. 10.
9. Ibidem, p. 9.
10. Ioan-Aurel Pop, Istoria, adevărul și miturile (Note de lectură), Editura Enciclopedică, București, 2014, p. 305.
11. Ion Agrigoroaiei, Considerații privind locul perioadei interbelice în istoria României, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol", Iași, Tomul XIX, 1982, p. 81.
12. Istoria românilor. Epoca contemporană, Ministerul Științei și Învățământului al Republicii Moldova, Chișinău-Galați, 1992, p. 107.
13. Alexandru V. Boldur, Istoria Basarabiei. Contribuții la studiul istoriei românilor. Vol. I: Epocile vechi (până la sec. XVII), Tipografia „Dreptatea", Chișinău, 1937; Idem, Contribuții la studiul istoriei românilor. Istoria Basarabiei sub dominațiunea rusească (1812-1918). Politica. Ideologia. Administrația, Tipografia „Tiparul Moldovenesc", Chișinău, 1940; Idem, Basarabia românească, Tipografia „Carpați", Petre Bărbulescu, București, 1943.

14. Problema Basarabiei în lumina principiilor și actelor juridice internaționale (Contribuțiuni la cunoașterea raporturilor politico-diplomatice româno-ruse). Teză de doctor în drept. Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj-Sibiu, Facultatea de Drept, Secția politico-economică, susținută de D. Th. Pârvu, Tipografia Școalei Superioare de Război, București, 1944, 473p. + XXIII.
15. Zigu Ornea, Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea, Editura Eminescu, București, 1980, p. 19.
16. Ibidem, p. 22-23.
17. Const. Gr. C. Zotta, N. Tulceanu, Partidele politice din România. Istoricul și programele lor, Tipografia „Revistei Geniului”, Librăria „Cultura Poporului”, București, 1934, p. 29-36.
18. Ibidem, p. 83-84.
19. C. Murgescu și D. Hurezeanu, Reformele agrare din Europa după primul război mondial, în „Revista de istorie” (București), tom 33, nr. 11, 1980, p. 2048-2050.
20. Milton & Rose D. Friedman, Liber să alegi. Un punct de vedere personal. Traducere: Petre Mazilu, Editura BIC ALL, București, 1998, p. 57.
21. D.I. Cucu, Revizuiri și demascări. Problemele statului naționalist și recensământul general al României din 1941, în Recensământul general al României din 1941, Imprimeria Centrală, București, 1941, p. 95-97.
22. Nicolae P. Arcadian, Industria română, Imprimeria Națională București, 1934, p. 186, 217.
23. Roman Moldovan, Formarea și mișcarea capitalurilor în România în perioada 1925-1938, Editura Bucovina, București, f.a., p. 40.
24. Const. Gr. C. Zotta, N. Tulceanu, Partidele politice din România. Istoricul și programele lor, Tipografia „Revistei Geniului”, Librăria „Cultura Poporului”, București, 1934, p. 17-18.
25. Maria Mureșan, Istoria economiei. Epoca modernă și contemporană, Editura Economică, București, 1995, p. 335-336.
26. Ioan Scurtu, Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 11.
27. Istoria României în date. Coord.: Dinu C. Giurescu. Ed. a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 418.
28. Regii României. O istorie adevărată, Editura Tess Expres, București, 1998, p. 107-108.
29. D. Popescu și V. Mihuț, Economia de război și războiul economic, Institutul de arte grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1939, p. 3.
30. Ion I. Anastasiu, Războiul secret (spionajul), F.e., București, 1933, p. 8.
31. România interbelică: istorie și istoriografie. Coord.: Ovidiu Pecican, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010, p. 7.

32. Ibidem.
33. Anuarul statistic al României, 1939 și 1940, Imprimeria Națională, București, 1940, p. 3, 14-15.
34. Ovidiu Al. Vlădescu, Organizarea aparatului de stat, în Aspecte ale economiei românești. Material documentar pentru cunoașterea unor probleme în cadrul planului economic, Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, S.A., București, 1939, p. 21-22.
35. Ibidem, p. 22.
36. Istoria României în date. Coord.: Dinu C. Giurescu. Ed. a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 355.
37. Ioan Scurtu, Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 190-191.